

Mons Bissenbakker, lektor, Center for kønsforskning, NORS, Københavns Universitet, thc211@hum.ku.dk
Michael Nebeling Petersen, lektor, Institut for kulturvidenskaber, Syddansk Universitet, nebeling@sdu.dk

”Det er bare du, som kan føle det, du føler”

Skrøbelighed og queer alliancer i SKAMs Sæson 3ⁱ

Abstract

Analysing the series SKAM through an affective queer, crip, and antiracist reading strategy this article shows how SKAM re-politicizes the otherwise gay clichés the series touches upon; thus, the series present anything but a so-called “universal love story”. Rather, it offers a seldom seen queer eye for everyday homophobia as well as a possibility for alternative alliances among queers, crips, and secularism-criticals; alliances that move through as well as beyond the Feminist Killjoy.

Keywords: SKAM, affekt, queer, crip, sekularisme-kritik, glædesdrab, solidaritet

Introduktion

I et queerteoretisk lys fremstår SKAMs skildring af queer begær enestående. På magisk vis formår serien nemlig at undgå den mængde af homo-faldgruber, man som queer ellers har indstillet sig på at lade sig udsætte for, når man ser mainstream TV: Den tragiske homo, der dør til sidst. Den fjollede og acceptable, men ensomme sidefigur-homo. Eller den gode, straight-acting homo, som man får lov at identificere sig med på betingelse af, at man disidentificerer sig med svansen (som det fx skete i den amerikanske tv-serie *Will & Grace* (NBC, 1998-2017)).ⁱⁱ

Men SKAM er noget så sjældent som en populærkulturel fortælling om mulige queer alliancer, som (trods drama og udfordringer) ikke går gennem, at det queer gøres tragisk eller afsværges. I SKAM bliver svansede Eskild således aldrig en figur, man skal andetgøre for at få lov at elske Isak. Snarere bliver Eskilds eyeliner og tights udtryk for en lidt større modenhed, som får lov til at blive eksplicit politiseret – ikke i form af en udglattende lovsang til homo-mangfoldighed, men i en queer kritik af forskellighedens ulige mulighedsbetingelser, som fx scenen hvor Isak afviser at identificere sig som ”homo-homo” og taler nedsættende om stereotypiske homoseksuelle i gay prides:

Jeg må fortelle deg én ting om de folka du ikke vil assosieres med. Om de som har tatt på seg tights og maskara og gått ut å slåss for retten til å være den de er. Det er folk som opp igjennom har valgt å stå i hets og hat, og

som har blitt banket opp og drept. Og det er ikke fordi de har så sykt lyst til å være annerledes, men fordi de heller vil dø enn å late som om de er noe de ikke er. Akkurat det, Isak, det krever mot på et helt annet nivå enn de fleste mennesker skjønner. Og jeg synes, at før du har tatt den kampen selv, før du har turt å stå op for den du er, så skal du være jævlig forsiktig med å snakke og heve deg over Gay Pride (*SKAM*, sæson 3, episode 5, 20:10)

Det er med andre ord ikke legemliggjørelsen af stereotypien, der er problemet, men det homofobiske angreb på sådan en legemliggjørelse.

Som figur er Eskild væsentlig for sæson 3, ikke bare fordi han får lov at tegne et mere komplekst queerpolitisk projekt op, men også fordi hans figur medvirker til, at Isak ikke fremstår som den eneste queer i et hav af heteroseksuelle. I stedet for at lade hans skæbne afhænge af, hvorvidt han opnår accept fra heteroseksuelle, fortæller *SKAM*, at der faktisk findes andre queers, hvis erfaringer og kampe man kan læne sig op ad – og at det især er dét, der gør livet som queer muligt.

Selv ens velbegrundede frygt for, at sexscenerne – nu da der var tale om to mænd – ville være reduceret til kindkys og blafrende gardiner blev gjort til skamme: Ikke bare bliver homo-begær skildret både i sexscener og sexede sms-udvekslinger, Isak får oven i købet mulighed for at lufte den ambivalens over for det straighte blik lystfulde investeringer i homosex, som man som queer godt kunne få oven på en den generelle Isak+Even-hype, der fulgte sæsonen. Som han siger: "Det er lidt turn off..." (*SKAM*, sæson 3, episode 10, 16:00).

Den subtile homofobi

Det kunne så nemt være endt i en repressiv tolerant fortælling om, at 'det at være homo jo bare er HELT DET SAMME som at være hetero', eller 'kærlighed er universel (læs: heteroseksuel)', eller at 'det er så flot, at de ikke gør et nummer ud af det'. Men dér ender *SKAM* ikke, fordi serien i stedet vælger at tematisere, at selv hvis kærligheden virkelig er universel, så er dens eksistensbetingelser det ikke. Og det er disse forskellige eksistensbetingelser, der kan gøre det nødvendigt at 'gøre noget ud af det'.

Selvom man på den ene side kan argumentere for, at serien bliver lige vel harmoniserende i sit fravær af mere direkte homofobi, så brillerer sæsonen med Isak omvendt ved sin skildring af de mere subtile måder, hvorpå homofobien virker. Det havde været oplagt at indlægge en eksplicit homohadende karakter (fx den homofobiske bøvert fra parallelklassen), som på praktisk vis kunne bære al homofobien og dermed frikende alle andre fra at være del af homofobiske dynamikker (sådan som til dels det sker i sæson 2, hvor Williams latente misogyni udspaltes i hans onde bror). I stedet viser *SKAM* det, der ellers kan være så svært at forklare den, som ikke deler en queer erfaring: Alle de små dryp af heteronormativitet, man konstant er udsat for. Det er de små dråber, som i længden udhuler én – måske i langt højere grad end det åbenlyse homofobiske overgreb gør. Når minoriteter skal forklare, hvordan eksklusion fungerer, bliver vi ofte bedt om at levere de mest ekstreme og spektakulære eksempler, som majoriteten så i ro og mag kan sidde og vurdere, om de nu synes er slemme nok til, at de vil anerkende dem som homofobi/ sexism/ ableisme/ racisme.

Men de små homofobiske dryp – også dem, der kommer fra ens bedste venner – det er dem, vi queers ser i *SKAM*: Vi ser, når Isak undlader at fortælle vennerne om Even, fordi samme venner lige står og snakker om, hvor klamt det må være at kysse én med skæg (*SKAM*, sæson 3, episode 5, 10:48). Vi ser ham vende hovedet væk fra et kys fra Even på åben gade (*SKAM*, sæson 3, episode 8, 16:52), fordi... fordi, man ved aldrig... og man orker aldrig. Og vi ser, hvor brutalt internaliseret homofobi virker, når Isak langer ud efter de åbenlyse og svansede homoer som Eskild (i ovenstående) og danselæreren (*SKAM*, sæson 3, episode 3, 10:20).

I disse scener tilbyder *SKAM* seeren at se med et queer blik, der formidler den affektive oplevelse af at være ude af takt med heteronormativiteten. Det ses måske mest tydeligt i scenen med "dansechiksne" (*SKAM*, sæson 3, episode 3, 8:40), som åbnes med en slow motion-montage af en gruppe frækt dansende kvinder. Musikken, de danser til, er her byttet ud med klassik musik. Det kan dels læses som om, at de dansende kvinder udgør en

åbenbaring af poetisk skønhed, en *port til paradis* som Mahdi senere siger (*SKAM*, sæson 3, episode 10, 18:10). Men som kameraet panorerer hen over drengegruppens henførte ansigter, ser man, at det netop kun er heteroseksuelle Magnus, Mahdi og Jonas, der er i paradis: Isaks tvivlende-forundrede ansigtsudtryk fanger, hvordan det opleves at føle sig totalt uden for det heteroseksuelle blik. Hvordan det er ikke at kunne høre den englesang, det forventes, at alle drengeører per definition må høre.

Dén uoverensstemmelse mellem lyd og billede er en meget præcis skildring af livet som queer i et heteronormativt samfund: Det er lige præcis mislyden mellem heteroseksualiteten og det begær, man forventes at have investeret i den, som genererer følelsen af at være *ad led* – altså fejlmatchet i forhold til det normative begærssystem I stedet for at skildre det spektakulære overgreb giver *SKAM* et andet billede af, hvad der kan genkendes som ekskluderende praksisser. Faren ved den subtile fremstilling af hverdagshomofobi er selvsagt, at det gør serien sårbar for at kunne fortolkes som, at homofobien bare er paranoia, der findes inde i Isaks eget hoved, fordi der ”i Isaks verden ingen homofobi er” (Edelberg, 2017). Der er homofobi i Isaks verden, men det kræver, at man ser ordentligt efter.

At kunne se ordentligt efter marginaliseringserfaringens udtryk er ikke altid så nemt, men noget, der kan styrke dén evne, er selv at have en lignende erfaringshorisont – ikke nødvendigvis af *den samme* marginalisering, men af marginalisering i det hele taget. Det er fx betegnende, at det udover Eskild er Sana, som får lov til at levere sæsonens stærkeste enetale om marginalisering:

Islam sier det samme som alti: at alle mennesker i denne verden er like mye verdt. Og at ingen mennesker skal baksnakkes, krenkes, dømmes eller latterliggjøres. Så hvis du hører noen bruke religion for å argumentere for hatet sit, så bare ikke hør på dem. Fordi hat kommer ikke fra religion, det kommer fra frykt (SKAM, sæson 3, episode 8, 11:05).

Dele af *SKAM*-receptionen har set netop Eskilds og Sanas opsange til Isak som realismebrud, fordi de fremstår mere formfuldendte end fx Magnus’ og Jonas’ fumlede sætninger (Ludvigsen, 2016). Men det er spørgsmålet, om det ikke netop ville være et realismebrud, hvis Sana og Eskild ikke udtrykte sig formfuldendt. For når nogle – som fx svansen eller den muslimske feminist – ofte har svar på rede hånd, så er det jo fordi, netop *de* oftere er nødt til at have det. Det er ikke urealistisk, at lige præcis Eskild og Sana tager en dyb indånding, før de tager den for 117. gang for Prins Knud: Det ville være urealistisk at forestille sig, at de ikke så meget oftere er blevet bedt om at forklare deres livsvalg, end fx en Magnus, en Vilde eller en Eva er blevet det – og at de derfor har været nødt til at lære at forklare sig.

Solidaritetsens mulighedsrum mellem feministiske lyseslukkere og queer fejltagelser

SKAM viser med andre ord nogle alliancemuligheder, som går gennem erfaringerne af udsathed. Og det er måske det, som i et affektivt perspektiv drager os til den her serie, nemlig seriens dvælen ved og insisteren på *sårbarhed*. Det er i hvert fald det, der (måske?) forklarer forfatterne til denne artikels investering i et teenageunivers, som noget mere end blot infantil romantisering: Noget af det bedste og vigtigste ved *SKAM* er nemlig seriens insisteren på sympati og forståelse for det at fucke up.

For i *SKAM* fucker alle up. Isak dummer sig konstant: Han sårer Eskild med homofobiske kommentarer, han fornærmer Sana med sine fordomme om religion, og han skubber Even væk med sine opfattelser af psykisk sygdom. Men det magiske er, at man som seer forstår ham og holder af ham alligevel – at man giver ham en chance for at blive klogere. Og ja: det er sikkert også bl.a. fordi han er en ciskønnet, kropskapabel, hvid dreng, at serien er så tålmodig med ham – men den er det i hvert fald.

Der er meget at lære af en tålmodighed med at dumme sig: Lige så vigtigt det er at arrestere homofobi, racisme og ableisme – lige så vigtigt er det at erkende, at ingen af os er født med at kunne identificere den. Som Lene Myong har sagt: ”Ingen af os ankommer ren til viden” (Se også Ahmed, 2007). Vi er ikke neutrale voksplader, der bare venter på at blive imprægneret med den etiske, politisk ansvarlige, antinormative, queer viden. Tværtimod

er de fleste af os vokset op med en tro på at samfundet er retfærdigt, at der ikke findes andre begrænsninger end dem, man lægger på sig selv, at racisme er et overstået kapitel, at kvinder bare ikke har lyst til at være ledere, at transkønnethed er noget pjat, at handicappede kan, hvis de vil, at racial farveblindhed er antiracistisk osv. At aflære diskriminationsstrukturernes logik er en lang, vanskelig og vedvarende proces.

Vi, der er interesserede i queerteori og affekt, har i nogle år være glade for medie- og kulturanalytiker Sara Ahmeds figur Den Feministiske Lyseslukker eller Glædesdræberen.ⁱⁱⁱ Det er lyseslukkeren, der siger nej, siger stop, siger fra, siger op. Og som er villig til at ødelægge den gode stemning for at påpege uretfærdigheder (Ahmed, 2010). I *SKAM* er lyseslukkeren således repræsenteret ved Sanas og Eskilds opsange. Men selvom lyseslukkeren/glædesdræberen er vigtig, så er det også vigtigt ikke at fortabe sig i glædesdræberens raseri. For glædesdrab er ikke et mål i sig selv.

Midt i kampen for at sige nej, må der være en plads til at fejle – eller endog, som Jack Halberstam påpeger at se fejltagelsen som del af en queerpolitisk teknik (Halberstam, 2011). Historisk er minoriteter blevet betragtet som fejltagelser: Naturens fejl, fysiske fejl, mentale fejl, politiske fejl. Derfor er der noget paradoksalt ved en queer politik, som operer med en nul-tolerance over for fejl. For et ideal om, at vi *kan* blive fejlfrie, og at vi *bør* stræbe efter at blive subjekter, der aldrig lader os tale igennem af cis-normativitetens, racismens, kapitalismen, ableismens logikker risikerer at gøre os blinde over for, hvor subtile, gennemtrængende og uforudsigelige den slags logikker er. Det er ikke det samme som at acceptere fx homofobisk opførsel – men at være multolerant over for homofobi kræver også en meget specifik viden om, hvad homofobi er, og hvordan den kan ser ud. Det er langt fra sikkert, at man bedst bekæmper homofobi ved at tro, at vi på forhånd ved, hvad homofobi er eller kan være.

Og deri ligger måske vores primære omkring-de-40-årige investering i en serie, hvis målgruppe er 15-18-årige. Det er ikke fordi, vi synes, det er så eksotisk og nuttet at se teenagere, der ikke kan finde ud af en skid, men fordi vi godt ved, at det aldrig rigtigt holder op med at være svært at finde ud af hvad, der er det rigtige at sige og gøre. Og fordi vi tror på værdien af at give de folk, vi tror, vi kan nå, en reel chance for at komme igen. Der er forskel på at dømmе folk for evigt ude og så det at give dem en mulighed for at "sitte der og tænke litt over det jeg har sagt" som Eskild siger (*SKAM*, sæson 3, episode 5, 21:41).

Snarere end at udpege fejlen som en diskvalificering af solidaritet, bliver Eskilds og Sanas glædesdrab således en anledning til at bygge solidaritet og alliancer i og på tværs af minoritetspositioner. En solidaritet som ikke løber gennem majoritetens blik og erfaring, men finder sine veje uden om den. En queer politik, hvor det at udpege fejlen er vævet sammen med og udspringer af en fælles minoritetserfaring af queer fejl og skrøbelighed. Det vil sige, hvor queer ikke bare betegner køns- eller seksualitetsminoritisering, men det at være andetgjort. *Fejlen* eller det at *fucke up* bliver anledning til at forstå diskriminationens og minoritiseringens allestedsnærvær og anledning til at bruge de minoritetserfaringer som grobund for solidaritet. I *SKAM* bliver glædesdrabet ikke det politiske facit, men en vej til det, der er vigtigere: at lære og forstå – og at bygge alliancer.

Queer, crip og sekularismekritiske alliancer

Sådan en alliancebygning ses især i tredje sæsons fokus på psykisk sygdom, repræsenteret både ved Even, Isaks mor, Magnus' mor og semi-depressive Linn. *Homoseksualitet og psykisk sygdom* er temaer, det historisk set er prækært at filtrere ind i hinanden, fordi det er en klassisk filmkliché at fremstille queers som vanvittige, og psykopater som queer. Men her formår *SKAM* at vende en filmkliché på hovedet på en måde, der hverken andetgør homoseksualitet eller psykisk sygdom. I stedet for at hævde at *homoer ikke er psykisk syge* eller at *psykisk syge godt kan have en sund, heteroseksuel seksualitet*, peger serien i stedet på de oplevelser af devaluering, som den psykisk syge og den homoseksuelle kan have til fælles: Oplevelsen af at andre konstant stiller spørgsmålstejn ved ens følelsers autenticitet. Ex-kæresten Sonjas reduktion af Evens følelses for Isak til mani spejler det evige spørgsmål om, hvorvidt ens ikke-heteroseksuelle begær mon ikke bare en fase (eller et modefænomen/et eksperiment/et teenageoprør/en fiks idé). Når Even og Isak står fast på, at "det er bare du, som kan føle det, du føler" (*SKAM* sæson 3, episode 8, 4:42) er det ikke kun en viljestærk insistens på, at deres

kærlighed er ægte, men også en henvisning til at queer følelser ofte må trives uden for den løbende støtte og opmuntring, som heteroseksuelle følelser normalt opnår. At "hjernen er alene" (SKAM, sæson 3, episode 5, 3:37) spejler også den blandede følelse af ensomhed og begejstring ved udsigten til at måtte finde et eget narrativ for sit begær. Et narrativ hinsides heteronormativiteten.

SKAM gør med andre ord en pointe ud af værdien af uforudsete alliancer: Da Isak og Even til sidst finder sammen igen, er det blandt andet på grund af Magnus' uforudsete crip-politiske^{iv} attitude over for bipolaritet. På én gang formår han at nedtone dramatikken omkring den, samtidig med at han fastholder dens antiautoritære potentialer, som han kender fra moderens breve til/fra Socialstyrelsen (SKAM, sæson 3, episode 9, 6:25). På samme måde gør Sanas no-bullshit-attitude og hendes intuitive forståelse af eksklusionens dynamikker hende til en mere solidarisk ven, end fx Vilde gør med sin velmente, men repressivt tolerante fascination af Isaks homoseksualitet: "utrolig kult om du er det. Jeg digger homofile!" (SKAM, sæson 3, episode 7, 8:24). Således bliver det ikke løftet om assimilation ind i majoriteten, som sæson 3 ender på. I stedet betones værdien af støtte fra ligesindede såvel som solidaritet med den, der godt nok ikke deler ens konkrete oplevelser, men som ikke desto mindre kan nikke genkendende til erfaringen af eksklusion.

Det må afslutningsvist siges, at alliancernes potentiale ikke ubetinget løftets i sæson 4. Selvom koalitionen mellem "homsen og muslimeren" (SKAM, sæson 4, episode 7, 26.00-36.00) udfoldes, så udmønter den sig desværre også i en helt klassisk scene, hvor hvide, majoritetsnorske Isak reagerer på Sanas vidnesbyrd om smerten ved de hverdagsracistiske spørgsmåls dead-if-you-do-logik med en affærdigende belæring om, at "du må bare slutte å lete etter rasisme i dumme spørgsmål [...] hvis [folk] slutter å stille de dumme spørgsmålene, da fine på egne svar og DET er farlig" (ibid.). Narrativt bliver minoriteternes alliance altså her benyttet som anledning til at lade dem pålægge hinanden et gensidigt ansvar for solidaritet – ikke med hinanden – men med majoriteten. Både i kraft af scenens længde (ca. 10 min) og af Sanas manglende protest mod Isaks svar kommer scenen at fremstå som én af seriens 'teachable moments', og netop derfor er kravet om den undertrykte tålmodige omsorg for undertrykkeren mildest talt svært at sluge (Se også Duygu, 2017). Også selvom der til en hvis grad blødes op for det i en efterfølgende scene, hvor et homofobisk tilråb på gaden får Isak til at reagere med samme vrede, som han netop underkendte hos Sana (SKAM, sæson 4, episode 10, 28:00). I en senere sms til Noora har oplevelsen øjensynligt åbnet for en revision, for Isak understreger, at Sana er "sykt sterk. Tror ikke det er så mange som egentlig skjønner hvor mye bullshitt hun må tåle" (ibid., 32:05). Måske er det ikke så svært at kende forskel på reel nysgerrig uvidenhed og homofobi/racisme-forklædt-som-dumt-spørgsmål, når det kommer til stykket? I hvert fald synes Isak på falderebet at sande, at det også for Sana gælder, at det er den, der bliver konfronteret med hverdagsundertrykkelsen, der er nærmeste til at vide, hvordan den føles.

Referencer

- Ahmed, S. (2016). Hvorfor lykke, hvorfor nu? *Kultur & Klasse*, (121), 15-44. (Oversat af Thomas Takla Helsted)
- Ahmed, S. (2010). *The Promise of Happiness*. Durham: Duke University Press.
- Ahmed, S. (2007). A phenomenology of whiteness. *Feminist Theory*, 8(2), 149–168.
- Bissenbakker, M. & Nebeling Petersen, M. (2017, 2. januar). "Det er bare DU, som kan føle det, du føler". Skrøbelighed og queer alliancer i SKAMs Sæson 3. Peculiar.dk. Lokaliseret på <http://peculiar.dk/det-er-bare-du-som-kan-foele-det-du-foeler-skrøbelighed-og-queer-alliancer-i-skams-saeson-3/>
- Danbolt, M. (2011, 11. maj). Queerfeministisk glædesdrab. Modkraft. Lokaliseret på: <http://modkraft.dk/node/16508>
- Duygu, C. (2017, 19. juni). Debat: Sana har givet muslimske piger en ny stemme. Politiken. Lokaliseret på <http://politiken.dk/debat/kroniken/art6000740/Sana-har-givet-muslimske-piger-en-ny-stemme>

Edelberg, P. (2017, 15. januar). Serien 'Skam' viser os en verden, der er forandret. Politiken. Lokaliseret på <http://politiken.dk/debat/kroniken/art5788839/Serien-'Skam'-viser-en-verden-der-er-forandret>

Halberstam, J. (2011). *The Queer Art of Failure*. Durham: Duke University Press.

Ludvigsen, J. (2016, 16. december). De 10 bedste øjeblikke i 'Skam' sæson 3 – og to ting, der var lige på kanten. Soundvenue. Lokaliseret på: <http://soundvenue.com/film/2016/12/de-10-bedste-ojeblikke-i-skam-saeson-3-og-to-ting-der-var-lige-paa-kanten-234070>

McRuer, R. (2006). *Crip Theory. Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York: NYU Press.

Nebeling Petersen, M. (2012). *Somewhere, over the rainbow. Biopolitiske rekonfigurationer af den homoseksuelle figur*. Ph.d.-afhandling, INSS, Københavns Universitet.

ⁱ En tidligere version af denne artikel kan findes på peculiar.dk, se Bissenbakker og Nebeling Petersen, 2017.

ⁱⁱ For en uddybning af den kulturelle figuration om homoseksualitet som død eller døende, se Nebeling Petersen, 2012, side 16-21 og side 113-116.

ⁱⁱⁱ Ahmeds begreb "The Feminist Killjoy" er oversat til dansk som "glædesdræber" af Danbolt (2011) og som "Feministisk Lyseslukker" af Helsted (i Ahmed 2016).

^{iv} "Crip" benyttes her som betegnelsen for mødet mellem antinormative handicap- og queerpolitiske perspektiver (McRuer 2006).

Tak til Dorte Staunæs og peculiar.dk-redaktionen for konstruktive kommentarer til denne artikel.